

TOLERANȚĂ ȘI IUBIRE ÎN CREAȚIA LUI ALEXANDRU SCARLAT STURZA

Doctor în istorie, conferențiar universitar **Octavian MOȘIN**
Universitatea de Stat din Moldova

TOLERANCE AND LOVE IN THE CREATION OF ALEXANDRU SCARLAT STURZA

Summary. Alexander Scarlat Sturza (born 1791, Iași – died 1854, Odessa) – philosopher, historian, diplomat, counselor at the court of the Russian tsar Alexander II, asserted himself as a profound thinker is a deep thinker who addresses several existential aspects of mankind. A particular aspect of his philosophical preoccupations is tolerance and love. For their explanation and promotion, he got inspired from the Holy Scripture, which he recognizes as a divine inspirational book.

Keywords: tolerance, love, New Testament, Church, virtue, religiosity, faith.

Summary: Alexandru Scarlat Sturza (n. 1791. Iași – d. 1854, Odesa) – filosof, istoric, diplomat, consilier la curtea țarului rus Alexandru II, s-a afirmat ca un gânditor profund care abordează mai multe probleme existențiale ale omenirii. Un aspect aparte al preocupărilor sale filosofice este toleranța și iubirea. În explicarea și promovarea acestora se inspiră din Sfânta Scriptură, pe care o recunoaște drept carte de inspirație divină.

Cuvinte-cheie: toleranță, iubire, Noul Testament, Biserica, virtute, religiozitate, credință.

Manifestarea toleranței include anumite condiții și limite ale valabilității ei. Astfel, toleranța presupune, în mod obligatoriu, un minim de respect, impus chiar și de anumite circumstanțe și față de opiniile lansatorului. Făcând distincție între respectul „sub presiune” și cel autentic, cercetătorii susțin că doar ultimul „este” un mod de a recunoaște în altul și de a onora acele calități și acele merite pe care le apreciem cel mai mult, „un mod personal de a acorda anumitor persoane un titlu de noblețe, în sens valoric moral” [1, p. 156]. Respectul constituie o condiție de asigurare a toleranței. Toleranța se impune când asupra aceiași chestiuni există opinii diferite, însă când adevărul este cunoscut cu certitudine toleranța devine problematică și folosirea ei poate căpăta formă inautentică.

O viziune importantă asupra toleranței ca noțiune filosofică, dar și religioasă, desprindem din opera lui Alexandru Scarlat Sturza (n. 1791, Iași – d. 1854, Odesa) – filosof, istoric, diplomat, consilier la curtea țarului rus Alexandru I –, care ne-a lăsat o autentică moștenire științifică, axându-se pe teme morale, filosofice și religioase.

În ierarhia valorilor ce determină calitatea sentimentelor religioase, Alexandru Scarlat Sturza evidențiază toleranța printre virtuțile de bază ale religiozității. Asupra acestei teme, filosoful meditează în mai multe lucrări, dar o tratează mai pe larg în scrierea *Priviri istorice asupra învățăturii și duhului Bisericii ortodoxe*. Astfel, fiind tradusă din limba franceză la 1931, lucrarea lui Alexandru Scarlat Sturza *Considerations sur la doctrine et l'esprit de l'Eglise ortho-*

xe, apare în limba română în 2001 sub titlul *Apărarea ortodoxiei*.

În justificarea celor mai importante teze, autorul subliniază că și istoria apostolilor cuprinde mai multe fapte însemnate care caracterizează acea admirabilă toleranță de care au fost totdeauna însuflețiți acești slujitori ai cuvântului, oricât de mari puteau fi persecuțiile. „Toleranța, afirmă Alexandru Scarlat Sturza, ... este odihna puterii... Orice păzitor al darului dumnezeiesc se cade să fie tolerant, plin de răbdare, de umilință și de dragoste” [4, p. 131]. Toleranța are o origine cerească, de vreme ce ea a îmbinat puterea, pe care nimic nu o poate nimici, cu iubirea, pe care niciun fel de ură nu o poate domina, sărăci. Prin toleranță noi realizăm, într-o formă specifică doar omului, esența noastră umană, racordându-ne la divinul din lume. Oamenii, purtători ai esenței divine într-o întruchipare relativă, au nevoie de înțelegere, iertare și susținere în acțiunile lor îndreptate spre debarasarea de rău, adică de păcat. Umanismul, exprimat prin toleranță, cheamă la iubirea aproapelui și încurajarea lui în intențiile sale de a parcurge calea întortocheată spre Adevăr, despre care scria Alexandru Scarlat Sturza. Filosoful subliniază că toleranța este o virtute creștină, politică și socială, ceea ce face ca ea să se manifeste în trei moduri: toleranța Bisericii, a statului și a individului.

De ce Biserica a fost, este și trebuie să fie tolerantă? La această întrebare Alexandru Scarlat Sturza ne răspunde prin următoarea înlănțuire de judecăți: „Duhul lui Dumnezeu a întemeiat Biserica și acțiunea Sa continuă o nutrește și o susține” [4, p. 132]. Aceasta, pen-

tru că în afara Bisericii nu există salvare. Dar duhul lui Dumnezeu este un duh al *puterii*, care poate toate și nu se teme de nimic, un duh al iubirii, care este gata mai curând a suferi toate decât a face răul și un duh al înțelepciunii, care știe prea bine că adevărul integral nu se găsește în mințile oamenilor, iar eroarea nu este decât una dintre extremitățile relativității cunoștințelor noastre. Dumnezeu este tolerant „și slujitorii cuvântului său, păzitorii descoperirilor sale, consideră Alexandru Scarlat Sturza, trebuie să fie asemenea Lui pe pământ, căci acesta e unicul mijloc de a învăța pe oameni în ce mod li se cade lor să preamărească pe Tatăl lor ceresc și cum să se apropie de El” [4, p. 132-133]. Viața pământească a lui Iisus Hristos este un model de toleranță, demn de urmat.

În lumina învățaturii *Noului Testament*, Biserica Ortodoxă, consideră Alexandru Scarlat Sturza, trebuie să fie tolerantă după măsura universalității sale. Cum ar putea să ajungă „la cultul Dumnezeului mântuitor națiunile vecine cu polul înghețat și pe cele care locuiesc zona arzătoare, dacă nu se întâmplă aceasta din puterea toleranței și a zelului?” [4, p. 133] – se întreabă retoric filosoful. Doar cu blândețe, toleranță și răbdare, elemente atât de eterogene ar putea fi aduse sub aceeași credință. De aceea, continuă el: „Biserica este soață și mamă de familie; ea nu poartă altă sabie, decât cea a cuvântului și condamnă orice jertfă sângeroasă” [4, p. 134].

Dar, după cum afirmă Nichifor Crainic: „Există o tragedie a cunoașterii omenești și ea stă în varietatea religiilor” [2, p. 7]. Comentând această realitate, Alexandru Scarlat Sturza spune cu înțelepciune: „Bisericile singuratice nu sunt Biserica. Motivele curat omenești nu trebuie confundate cu energia nedistructibilă a ideilor religioase... pentru ce s-ar îndărătnici cineva să identifice fanatismul cel mai sângeros cu religia iubirii” [4, p. 135]. Și conchide: „Ce delir periculos este acela de a aspira ca adevărul să triumfe prin minciună, iubirea prin constrângere, credința prin fățarnicie și nădejdea prin groază!” [4, p. 134].

Filosoful umanist încheie raționamentele sale despre virtutea creștină a toleranței cu următoarele concluzii: 1) Biserica creștină trebuie să fie tolerantă, pentru că nu are a se teme de nimic, pentru că este păzitoarea cuvântului adevărat și posedă comoara descoperirilor înțelepciunii celei mai înalte și, prin urmare, ea trebuie să aibă zelul și nu nerăbdarea după împărăția adevărului; 2) Biserica a fost întemeiată și răspândită prin toleranță și numai prin toleranță poate și trebuie să-și continue activitatea; 3) Biserica este martorul veșnic al legăturii pe care a încheiat-o Creatorul cu creatura și a pecetluit-o Dumnezeu-Omul cu sângele său, iar infracțiunile răstignirii lui nu obligă la

reacțiune; 4) Biserica trebuie să fie tolerantă, pentru că ea se închină dumnezeiescului simbol al crucii, iar crucea nu este decât simbolul material al puterii împreunate cu rezistența credinței; 5) Biserica nu poate fi altfel decât tolerantă, pentru că experiența veacurilor a arătat că în cele morale, ca și în cele fizice, binele nu se face decât cu încetul și că a-l voi iute și cu sila, înseamnă a face răul [3, p. 135].

Din cele relatate de Alexandru Scarlat Sturza reiese că pentru a înțelege esența umanistă, manifestată prin toleranță a Bisericii Ortodoxe, aceasta trebuie permanent raportată la Iisus Hristos, Cel care a demonstrat prin propriile fapte calea spre Adevăr, calea spre izbăvire de păcat, spre salvarea esenței dumnezeiești din om.

În continuare, filosoful-diplomat evidențiază legătura interdependentă dintre promovarea în societate a toleranței și starea generală a educației. Încrederea sa în importanța educației pentru buna funcționare a societății, pentru formarea unui spirit social sănătos ce ar promova, în mod firesc, toleranța, e atât de mare, încât el afirmă fără drept de apel: „O cârmuire puțin îngrijorată sau incapabilă de educația generațiilor... se aseamănă unui agricultor, care, fără a-și da osteneala să lucreze țarina sa, ar pretinde a o face să aducă cutare rod...” [4, p. 140].

Savantul începe analiza raționamentelor despre toleranța individului cu porunca evanghelică „Nu judecați, ca să nu fiți judecați” (Matei 7, 1), poruncă pe care se întemeiază toleranța individuală. Dacă Biserica și cârmuirea, deși ambele sunt investite cu autoritate represivă, totuși n-au dreptul, spune autorul, de a pedepsi pe om pentru opiniile personale, atunci cu atât mai puțin poate un individ a-și atribui dreptul de a condamna sau de a persecuta pe aproapele său, pentru că el cugetă altfel în fapte de credință religioasă. Alexandru Scarlat Sturza dă o recomandare prețioasă: „...individul, în timp ce vrea să cenzureze pe aproapele său, pierde un timp, pe care l-ar putea folosi la propria sa perfecționare” [4, p. 141]. Creștinul adevărat, menționează filosoful, este după ființa sa tolerant, format după dumnezeieștile precepte ale *Evangheliei* și cunoaște toată fragilitatea omului și toată demnitatea lui. Filosoful religiei ortodoxe deduce, din această cunoaștere profundă, obligația de a tolera greșelile semenilor săi și de a nu lua niciodată o atitudine prea îndrăzneată contra convingerilor lor. Și încă o constatare importantă: „Unul din mijloacele cele mai eficace pentru a insufla o toleranță creștină și a scuti individul de erorile unui zel plin de mândrie și necugetat, subliniază Alexandru Scarlat Sturza, este clasificarea adevărilor” [4, p. 141], lucru dat uitării, din păcate, și care ar aminti de relativitatea adevărilor umane. Omul

trebuie să știe că, dacă adevărul este unul, adevărurile singurate sunt numai părți ale acestei unități, și aceste părți trebuie să le știm a le înșira într-o ordine organică anumită, cu alte cuvinte, să nu se confunde partea cu întregul, subordonarea părților și armonia întregului, ceea ce duce la erori, la intoleranță [4, p. 141-142].

Prorocii mincinoși nu pot fi adevărați propagatori ai credinței. Iar printre amenințările înfricoșătoare, pe care Dumnezeu-Omul le îndreaptă către slujitorii mincinoși ai cuvântului, există una către aceia „care străbat pământul și marea ca să facă prozeliți, care printr-înșii ajung mai răi, decât sunt înșiși” [4, p. 142]. Prin aceste cuvinte, Alexandru Scarlat Sturza nu dorește să afirme că omul creștin trebuie să se abțină de la răspândirea cuvântului Mântuitorului. Muritorii care nu-l cunosc încă, îl așteaptă să-l audă. El avertizează: „Dumnezeu să ne ferească pe noi să voim a face pe apologetul acelei vinovate indiferențe, care se închină lui Dumnezeu numai din obicei, și care, prin urmare, nu se cugetă”, recomandând „a propovădui cu iubire” [4, p. 142-143] cuvântul Domnului.

Anume în iubire Alexandru Scarlat Sturza vede „singura garanție admisibilă pentru curățenia credinței” [4, p. 143]. Și aceasta din cauza că anume iubirea, prin sentimentele ei, speră fără încetare și îmbină toleranța consecventă, puterea de judecată cu zelul înflăcărat. Individul pătruns de sentimentul dragostei nu-și va îngădui niciodată să profaneze legile sociale în scopul satisfacerii propriului interes. Un asemenea individ „...nu va uita niciodată că el este o ființă care numai într-atâta poate cuprinde și împărtăși adevărul, întrucât poartă dreptatea” și iubirea [4, p. 143]. Iubind, omul se întoarce la adevărata sa ființă nealterată, care este energie și spiritualitate, se întoarce la ceea ce în el e mai bun, chiar dacă acest mai bun decât el este chiar el însuși într-o formă superioară și adevărată a propriei sale ființe.

Alexandru Scarlat Sturza înțelege că pentru creștin, în iubire se află întreaga viață a sufletului, dat fiind că pentru el viața este, în esența ei, dăruire de sine. Sufletul iubind își manifestă plenitudinea și bogăția interioară. Așa cum menționa, în secolul al XX-lea, filosoful italian Adriano Tilgher – minunat cunoscător al gândirii grecești și medievale: „Spre deosebire de greci, pentru creștin... este mai bine să iubești decât să fii iubit, iar a iubi nu înseamnă a privi deasupra ta,

ci sub tine, către cineva nu mai bun, ci mai rău decât tine, pentru a-l ajuta să se ridice și să urce. Și de aceea iubirea creștină este esențialmente activitate” [5, p. 75].

Autorul italian, continuând în meditațiile sale, în spiritul umanismului religios al lui Alexandru Scarlat Sturza, menționează că activismul modern, care așază orice bine și orice fericire în acțiune și pentru acțiune, nu este, în fond, decât „o ultimă formă de elaborare a spiritului creștin” [5, p. 75]. În același timp, filosoful italian constată că „deosebirea constă în faptul că iubirea creștină se îndreaptă către creaturi numai în măsura în care sunt făpturi ale lui Dumnezeu, obiect al supremei iubiri, iar sufletul modern se îndreaptă numai către creaturi” [5, p. 75].

Adevărata răsplată a iubirii creștine este bucuria pe care o simte sufletul atunci când îi face părtași și pe alții la plenitudinea de viață care prisosește. Pentru creștin, deasupra iubirii nu se mai află nimic, deoarece, pentru el, *Dumnezeu este iubire*. Dumnezeu a creat lumea din iubire, a coborât până la noi, s-a întrupat, a murit pe cruce pentru noi din iubire și „răspândește iubire asupra noastră a tuturor, buni și răi, și de aceea morala – consideră în spirit sturzian filosoful italian – poate fi rezumată într-un singur cuvânt: a iubi, a-i iubi pe toți deopotrivă, prieteni și dușmani, drepti și păcătoși, bogați și săraci, sănătoși și bolnavi...” [4, p. 80] și a încerca prin aceasta să devenim, spiritual, „asemenea lui Dumnezeu” [5, p. 80].

În concluzie, vom evidenția faptul că pentru Alexandru Scarlat Sturza principiul toleranței este legat structural de bazele constitutive ale sfintei noastre Religii, iar această legătură este sudată de iubirea creștină.

BIBLIOGRAFIE

1. Albușescu I. Morală și educație. Cluj-Napoca: Eikon, 2008. 233 p.
2. Crainic N. Nostalgia paradisiului. Ed. 2-a. Iași: Moldova, 1996. 310 p.
3. Râmbu N. Tirania valorilor: studii de filosofia culturii și axiologie. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2006. 420 p.
4. Sturza Al. Priviri istorice asupra învățaturii și duhului Bisericii Ortodoxe. Trad. de I. I. Beleuță. Făgărași: Tiparul tipografiei Ioan Lazăr, 1931. 150 p.
5. Tilgher A. Viața și nemurirea în viziunea greacă. Trad. de Petru Crețea. București: Univers Enciclopedic, 1995. 132 p.